petar milosavljević

slučaj pesnika aleksandra vuča

/nastavak sa 11. strane/

jedan jedini put ili u svega nekoliko navrata uspravi i opet sruši za dugi niz godina. Šta je to bilo, šta je tim talentima i dobrim radnicima smetalo? Zašto su tako brzo začutali Crnjanski, Dedinac? Zašto je Rastku Petroviću i Draincu toliko puta nestajalo daha? Nastasijevića i ne treba ubrajati među njih, on je išao svojom uzbrdicom i vreme na njega nije mnogo uticalo.

I Vučo je mnogo hartije istrošio, pa nije napisao više nego svega nekoliko pesama, koje se i na prste mogu nabrojati; i njemu nije nedostajalo ni kulture ni talenta, ni pravog čula za bod vremena, pa opet, i pored svega toga, skoro svi njegovi napori vodili su neuspehu. Vidimo: taj čovek je imao šta da kaže, bio je na ivici da ostvari nešto nesvakidašnje i samo njegovo, ali ipak sem nekoliko izuzetnih slučajeva — nije ostvario, nije se čak u proseku ni uzdigao do pristojnih vrednosti. I on je jedan od tragičnih likova našeg pesništva: jedini sa bogatom nijansom humora, i to prožinjenog, kakav se bar u poeziji retko nalazi, i po svojim pregnućima sa najviše šanse da bude izraziti tumač našeg građanskog čoveka iz međuratnih vremena. Treba mu priznati da je započeo samosvojnom linijom i da je dosledno išao njom, ne pašteći se mnogo avanture koja ga je koštala osrednjih vrednosti koje je mogao da dā i koja mu je omogućila antologiske — koje je dao. I utoliko više njegova tragedija nosi na sebi pečat vremena u kojem je sa svim svojim kvalifikacijama morao da plati više duga nego što je bio dužan. Čak i njegovo vezivanje za nadrealistički pokret više iz metodskih nego iz koncepcijskih razloga onemogućavalo mu je da odneguje do kraja liniju kojom se bio uputio ili kojom je sasvim mogao da se uputi.

Možda je u srži njegovog neuspeha i neuspeha tolikih drugih emocionalna neuravnoteženost našeg građanina koji je na ovom tlu morao vanredno brzo da se menja i da ne stigne da otkrije u sebi jedan pimokrvni emocionalni majdan, nego da uvek biva povučen, otrgnut i još, ako nema dovoljno snage — izgubljen i ne nađen nikad više ponovo. Desilo se s Vučom da bude rođen i odgajen u buržoaskoj porodici i da pripadne naprednom pokretu i da nikada potpuno ne pripadne ni jednom ni drugom, jer, naravno, da nikad nije mogao da stekne proleterski instinkt, ni da iztisne iz sebe buržoaski dub, desila se dakle jedna simbioza, koja je u poeziji mogla da urodi onim čime je i urodila: crnim humorom. U ravnoteži tih krajnosti on je imao podlogu i mogao valjda nešto da kaže, ali te ravnoteže su bile samo momenti. Vučo je pre svega bio pobunjenik po duhu iz porodice revoltiranih građanskih pesnika, koji su se, kako kaže Sartr, sobarali na svoje tatee i nikad nisu, ni kod nas ni drugde, mogli da se definitivno odreknu svog korena, ali su zato u delirijumu ogorčenja pljivali na njega i gađali ga kamenicama, zbog psihoze, naravno, u koju ih je to društvo zatvaralo. Ali je ta njihova pobuna, taj paradoksalni revolt, uvek u suštini imao akcente čisto ljudskog i u domenima umetnosti mogu se samo tako meriti. I pesnička pobuna Vučova zbog toga nosi ovu svojih socijalnih elemenata izvesne istine čovekove uzdrmane svesti, čovekovog podrivenog psihičkog života, i ako se umetnost prima po čisto ljudskoj liniji, kako se uostalom samo i može primati, onda se van svih estetskih kategorija, koje se prema mutnoći i nadrealizmu mogu odnositi ovako ili onako — i Vučov revolt mora doživeti upravo tako: — kao revolt.

Najbolja Vučova ostvarenja padaju u doba kad su se gotovo svi iz međuratne generacije bili već umorili i kada je započinjala intenzivnije da se neguje socijalna poezija, od sasvim drugih ljudi; Vučo je pomalo kasno došao da izbijuje svoj bunt i poigravši se njim i sobom, na ivici razignacije, da obeleži jedan nemir, jedno nemirenje ustalih, da potegne i u poeziji izvestan momenat nesigurnosti u čoveku kad je površinski već osetljiv i eruptivan u reagovanju.

Vučo nije liričar u pravom smislu, kao što je to bio Crnjanski i što jeste Dedinac naprimer, niti je to mogao da bude. Pravi liričari lišćprkavaju po emocionalnim stanjima mekote doživljaja, neguju jednu mirnu, koja ima draž tek sa izvesne udaljenosti, kad pesnik hvata samo otsjaj, kada je u pesniku sve iskristalisano, sve na svom mestu i kad je on najsposobniji da uhvati i osnaži onaj istinski grč u sebi. Zato je možda Crnjanski godinama crpeo iz svog umora koji je vodio iz rata i sačuvao ga neporedno posle njega. Kad je izlučio svu težinu poezije, njegovo tkivo nije ga više poterivalo na lučenje i on nije imao više šta da peva. Bio je toliko izgrađen da mu nikakva preorijentacija ne bi pristajala i on je morao da postane ono što je postao. Vučo, međutim, imao je drugi put: njegova poezija je bilanekog naročitog uspeha, jer im nedostaje ono što je i njemu nedostajalo: motiv, opipljivi pokretački motiv iz koga bi sve ostalo potekla. go zato što iz ovih ili onih razloga nije mogao da ima dubok, sudbinski doživljaj, koji bi ga kao fantom pratio. Bilo je ipo polovično, to što se njemu dešavalo i ništa ga nikad nije toliko duboko i nepovratno bacilo da bi on kao pesnik i kao čovek imao svoj ponor i svoj fatum. Zato je umesto lirizma otišao humoru i revoltu, da zaglušujućim glasom iskaže svoj šukob — sa čime? Sa svačim i ni sa čim, izgleda. Jer bio je toliko nestrpljiv da ni bunt u njemu nije mogao da sazri. Zabeležio je pokatkad neobično snažno, parcijalno, u stihovima, nesaznajan nemir opsegnutog čoveka, koji je bio toliko čulno prisutan svemu da nije mogao kao Dedinac da usni mreže, nego da vidi i neposredno oseti vograde, ograde. Sledovao ga je upravo jedinstven i za poeziju najteži zadatak da ovaploti u pesmama mukluu, nabijenu prazninu u čoveku, kad nema smiraja i kad je svaka misaonost i poza izlišna. Sledovalo ga je, dakle, da pesnički iskaže otuđenje savremenog čoveka, savremenog građanina, naročito, ono što je najuspešnije rešavala američka proza i drama i što se u poeziji gotovo ne može iskazati. Vučo je uspeo samo da ostvari nekoliko velikih fragmenata i da nagovesti psihičke i socijalne pobude takvog svog pisanja.

Ima ih danas, u poslednjim generacijama naročito mnogo, koji poput njega hvataju taj svoj nemir s lica, tamo gde mu se koreni ne mogu otkriti i gde je on nesavitljiv za pesničko kazivanje. I oni su baš kao i Vučo talentovani i predisponirani za poeziju, pa ipak nemaju

---

PESMA ZA USAMLJENIKE

Između mene i tebe
samo nebo i zemlja
kada se setim
zelene vode i venca
u toj kosi
zavolim šume

a znam nikada
nećeš biti ptica
između tebe i mene
samo sunce i ljubav

kada se sretnemo
u suton bez zvezda
odlutaćemo u travu
i proći će jedna noć
između mene i tebe
samo ruke i oči

KRAJ

Podi unesrećen
U jezero utve zlatokrile
Sa tobolcem krvavih strela
Prenoći jednu noć
Uz vatru
Naći ćeš sreću na dnu
U belom golubu

Damjan MALEŠEV

---

nedoumice

Pročitao sam neke pesme Damjana Maleševa, objavljene i neobjavljene, i, usput, poruzgovarao s njim, pesnikom novosadskog kotza

— Vidim, hoćeš da kažeš: ne valjaju... Ne razumeš ti njih. To je...

— Bilo bi bolje da je tako. Ali, da vidiš, ja ih razumem. Zaista razumem ih zato što sam i sam mrzeo drvorede, golubove i haljine sa crvenim kružićima. Mrzim i tebe, duboko, ali, ko zna, možda i nije tako...

— Učini mi se, često, da si neki nadčovek koji, pun slutnji, naoružan sjajnim noževima, bode, iskače i ponovo zabada nož u živo meso mutne reke.

— Nož sevne, ponekad, zacrveni se reka; ti se osmehuješ i očekuješ dodir mirne noći u kojoj se praštaš od izvajanih linija pokreta.

Da ti se sečaš
Dugib večeri
Na ogradi od puzavice
I žuto zelemih žaba
U lišću višnje
Kada sam odlazio
Od tebe lutao sam
Pustim ulicama
I mrzeo drvoreda
Koji su bili prokleti
(Pred odlazak)

— Mravi, veliki užasni mravi... Jure. Dolaze. Osećaš ih. Ujedajul

— Ne plačeš — to je strah od straha.

Želeo bih tada
Još samo da svitac
Proleti iznad šume
I da ljudi pomisle
Pala je jedna zvezda
(Pred smrt)

— Samo kosti, bele. Ogledali su ih mravi... Skelet. Razobručen. Kruži po kolutu nagađanja. Nigde izlaza. A kosti bi da se razlete, raspu na sve strane...

Ne lažem samo vatru
Lažem i kamen
i hleb
i so
— — — — —
Lažem brodolome
I spasenja
i skrivanja
Lažem i sebe da
Ne postoji laž
(Laž)

— Voleo si i pijani mesec, i reku bez obala i sunce koje nije okruglo...

— Voleo si violinu koja se smeje, i raštimovani klavir koji nema sluha... Samo nisi voleo tugu i samoću. I bežao si od nje daleko, a uvek joj trčao u susret i, iznenaden, ponovo se okretao, strahovao, bežao...

Prvo su srne preskočle nebo
Zatim je zemlja rodila dete od zlata

Koje je iščezlo u zelemilu
Na obronku vode ribe su odletele

Sa smeđim providnim perajima
Sunce se ogledalo u očima čoveka

Koji je stojao go sa nožem
Igra je počela od talasa
Koji su ubili simfoniju pokreta
I ludake ostale na nebu
(Ritual)

— I sada te vidim, Damjane, kako, glave zarivene među kolena, jaučeš sa rekom, slušajući violinu, slepog prosjaka koji stoji na obali koje nema, ispod neba koje plače.

Riba
Uvijena svetlošću
Tone u dubinu
Zagasita i nepokretna
Crveni plamenovi
Mojih ruku
Sagore u trzaj
U telu ribe
Na dnu
Koja tone
Tone
Gde su mi ruke
(Praznina)

— Poznajem i ja jednu reku bez obala, ali ne poznajem prosjaka pod rasplakanim nebom. Šteta!

— Oprosti, Damjane. Izvini. Još bih pričao s tobom, ali... mrski su mi drvoredi i, eno, ona tamo haljina sa crvenim kružićima.

— Idem. Oprosti. Nešto me guši.

— Oprosti pesniče, ... ja plačem.

Vladimir RUŠKUC

---

jasna melvinger

ispit zrelosti u znaku leptir mašne

Toliko smo dana probavili zajedno. I slagali se, i ne slagali se jedni sa drugima, a sada nam je žao, što se rastajemo. Pa zašto da nam oproštajno veče ne ostane u lepoj uspomeni? Zašto da baš te večeri ne budemo drugovi više nego ikada? A ipak, mnogi se neće osećati prijatno, poneko neće ni doći. Jer, ustaljeno je mišljenje da je za tu priliku potrebna posebna odeća. Da se ne može bez perlonu, muslina, čipka... A ne može svako da nabavi te skupe stvari. Uostalom poneko se i ne oseća prijatno ako nije odeven jednostavno i nenametljivo. I najzad: zašto da naše oproštajno veče bude modna revija? Zašto da mi bude smešno zbog prisustva tolikih manekena u momentu kada bih se jako radovala društvu svojih drugarica.

I sve radi toga neke malograđanske mamice još od početka školske godine razmišljaju o, raznim tkaninama, pogodnim za tu priliku, sve u želji da vide svoje kćerke uparađene. Jer, u njihovim glavama pojam ispita zrelosti simbolišu baš te toalete za maturantsko veče; jer taj pojam je za njih u nerazdvojivoj vezi sa tabloima, maturantskim tabloima koji su preplavili gotovo sve izloge u gradu.

I ti tabloi najzad! Baš to, što ih ima toliko, što skoro pred svakim izlogom zastaju prolaznici i bespošćari da bi davali svoje komentare, (često vrlo nakaradne i vrlo ponižavajuće za sve čije se fotografije na tablou nalaze), baš ta činjenica dokazuje da su tabloi u izlozima tradicija već odavno preživela.

Dok su studije bile moguće jedino u inostranstvu, dok je broj maturanata bio veoma mali, a sama matura imala, prema tome, mnogo veće značenje nego danas, bilo je sasvim prirodno da bude obeležena na taj način. Prirodno, kada se još uzmu u obzir tadašnje prilike, tadašnja cesarsko-austro-ugarska sredina. Tada su maturanti sigurno i inače nosili krute okovratnike i leptir mašne, pa nije nimalo čudno što su se sa leptir mašnama i fotografisali. Međutim, svakako je čudno što ja svoje drugove vidim tako smešno ukrućene prvi, a možda i jedini put, tek na fotografijama rađenim za maturski tablo.

Lepo je što smo se fotografisali. Nećemo se možda veoma dugo videti. Uspomena je. Ali bilo bi mnogo prirodnije da na tim fotografijama budemo onakvi kakvi zaista i jesmo, onakvi kakvi se poznajemo iz razreda.

Zašto da moji drugovi, jedan za drugim proturaju glave kroz neki prljavi i smešni plastron kod fotografa samo zato što su kroz njega proturali glave i toliki maturanti pre njih? Zašto da pravimo posebne frizure za fotografisanje, zašto da izgledamo drugačije nego obično. Zar zato da bismo privukli što veću pažnju prolaznika, izloženi u nekom izlogu?

Zašto u izlog? I zašto taj tablo ustvari? Jedan album naših slika bio bi pribvatljiviji i sigurno bi više obradovao razrednog starešinu.

I najzad, zašto baš u momentima kada bi trebalo da ispoljimo svoju ozrelosto, pred maturu (o čijoj nam ozbiljnosti i značenju već dve godine svi profesori neprekidno pričaju), zašto baš u tim trenucima moramo jasno pokazivati da nismo u stanju da ispravno razmišljamo čak ni toliko koliko bi bilo potrebno da bismo sa sebe zbacili lažnu pompu i vašarski smešne pojedinosti koje nam nameću jedna mrtva tradicija i jedno malograđansko shvatanje života?

polja

MESEČNIK ZA KULTURU I UMETNOST / GOD. IV, 1968, BROJ 32 / REDAKCISKI KOLEGIJUM: IVAN HOROVIĆ, JASNA MELVINGER, BOGDANKA POZNANOVIĆ, DEJAN POZNANOVIĆ, MILETA RADOVANOVIĆ I FLORIKA ŠTEFAN / GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK: DEJAN POZNANOVIĆ / UMETNIČKA OPREMA: IVAN HOROVIĆ / VINJETE: SMILJANA ČVOROVIĆ / LIST IZDAJE NOV. I IZD. PRED. »PROGRES« N. SAD, M. GORKOG 20/I / TEK. RAČUN 309-T-514 / REDAKCIJA I ADMINISTRACIJA: N. SAD, M. GORKOG 20/I, TEL. 55-59, 25-86 / UREDNICI PRIMAJU PONEDELJKOM OD 12—14 SATI / RUKOPISI SE NE VRAĆAJU / CENA PRIMERKU 20 D. GOD. PRETPLATA 200 D. / ŠTAMPA »KOSTA ŠOKICA«, N. SAD, BR. RIBNIKARA 14.

51
č 487/63